

BİR YOLCULUK, BİR DERLEME VE...

Bilge ERCİLASUN

Ankara'ya 1971'de gelmiştik. Ahmet Bican 1971 yılında Hacettepe Üniversitesinde çalışmaya başladı. Arkasından askerlik... Tekrar üniversiteye dönüş... Benim üniversiteye girişim ise 1973 yılında...

O yıllarda fakültemizin adı "Edebiyat Fakültesi" değil, "Sosyal, İdarî ve İktisadî Bilimler Fakültesi" idi. Bu başlıktan anlaşılacağı üzere, şimdiki İktisat Fakültesi de bizim fakültenin içinde idi. Beytepe kampüsü henüz yoktu. Hacettepe Üniversitesi, tek bina olarak şimdiki Tıp ve Eczacılık Fakültelerinin bulunduğu binadaydı. Bu binada Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün iki odası vardı. Zemin katında... Kapıdan girince sol tarafta... M Salonuna giderken... O zaman çok küçük bir fakülte idik. Ve herkes birbirini tanırdı. Dekanımız Prof. Dr. Emel Doğramacı idi. Ekonomide Erdiñ Tokgöz, Sanat Tarihinde Bedrettin Cömert, İngiliz Filolojisinde Oya Batum, Burçin Erol, Fransız Filolojisinde Tuđrul ve Tanju İnal, Sosyolojide Nihat Nirun, Cihat Özönder, Tarihte Ercüment Kuran ilk aklıma gelenler...

Cihat'la ilk günlerde tanışmıştık. O arada beraberliğimiz okulla sınırlı kalmıyordu. Biz okul dışında da hep birlikteydik. Çok gerilimli bir ortamda yaşıyorduk ve bu ortamda birlikte yapılacak, konuşulacak, danışılacak, karar verilecek bir sürü olaylar oluyordu.

Hepimiz üniversiteye yeni girmiş asistanlardık. Dersler, kütüphane çalışmaları, bir sürü işimiz vardı. Hocalarımız zaten birbirlerinden hiç ayrılmazlardı. Şükrü Elçin, Nihat Nirun, Ercüment Kuran... Hepsi de hepimizi, kendi çocukları gibi görürler, her derdimizle ilgilenirlerdi. Ayrıca bizim iyi yetişmemizi sağlamak için gayret gösterirlerdi.

Cihat bu yıllarda oldukça aktifti. Hacettepe Folklor ekibini kurmuş, onu çalıştırıyordu. Talebeliğinden beri içindeydi. Üniversitede sık sık faaliyetler düzenlenirdi. Bu gecelerde Cihat'ın da içinde bulunduğu folklor ekibi daima sahnede idi. Bütün Kırım oyunlarını Cihat'ın ekibinden seyretmiştik. Onun tek başına oynadığı Çoban oyunu, unutulacak gibi değildi. Cihat her zaman çok etkili oynar, oyuna ruhunu, bütün benliğini katar, kendine mahsus bir ifade tarzı yaratırdı, oyunun havasını verirdi.

Böylece bir yıl geçti. O yaz Kazaklarla ilgili bir proje yapımına karar verilmişti. Türkiye'de yaşayan Kazaklardan metin derleyecektik. Türkiye'de Kazaklar birkaç yerde iskân edilmişlerdi. Niğde'nin Altay Köyünde, İstanbul'da

Zeytinburnu'nda, İzmir'de Salihli'de... Biz Altay Köyüne ve Salihli'ye gidecektik. Dört kişilik bir ekibimiz vardı. Dursun, Cihat, Bican ve ben...

O sene Satuk beş, Konuralp iki yaşındalardı. İkiyle birlikte böyle bir seyahate çıkamazdım. İkisini birden anneme de bırakamazdım. Annem telâşlı, heyecanlı, titiz, çocuklara aşırı düşkün... İkisine birden bakamazdı. Satuk'u yanımıza almaya, Konuralp'ı annelere bırakmaya karar verdik ve düştük yola...

Altay Köyüne Niğde üzerinden gidiyorduk. Ulukışla üzerinden... Ulukışla'da kalacağımız otele yaklaşıyoruz. Yanımda Satuk, aklımda Faruk Nafiz'in mısraları... Bazıları dudaklarımdan dökülüyor:

*Gidiyordum, gurbeti gönlümle duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya.*

Etrafıma bakıyorum. Faruk Nafiz ne güzel söylemiş, anlatmış Anadolu'yu, Anadolu sevgisini... Bu şiir buram buram Anadolu ile dolu, Anadolu kokuyor. İşte biz bu şiirdeki gibi “*Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya*” gidiyoruz. Faruk Nafiz duygularındaki burukluğu mısralarına dökmeye ve Anadolu'yu tasvir etmeye devam ediyor:

*İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık,
Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...*

Şair yaylı arabayla yola çıkmış, tıngır tıngır ilerliyor. Bu arada mevsimler değişiyor. Ve bu arada muhteşem bir yol tasviri yapıyor. Bu tasvire, yalnızlık ve gurbet duygusu da eşlik ediyor. Bu mısralarda, yolun tasviri kadar, Anadolu'nun garipliği ve yalnızlığı, Anadolu insanının yalnızlığı, çilekeşliği, çaresizliği, kimsesizliği, bütün bu olumsuzluklar karşısındaki mutlak sessizliği, Anadolu toprağının sarp, keskin ve geçit vermez görünüşü de ustaca anlatılıyor.

*Ellerim takılırken rüzgârların saçına
Asıldı arabamız bir dağın yamacına.
Her tarafta yükseklik, her tarafta ıssızlık,
Yalnız arabacının dudağında bir ıslık!
Bu ıslıkla uzayan, dönen, kıvrılan yollar,
Uykuya varmış gibi görünen yılan yollar
Başını kaldırarak boşluğu dinliyordu,
Gökler bulutlanıyor, rüzgâr serinliyordu.
Serpilmeye başladı bir yağmur ince ince,
Son yokuş noktasından düzlüğe çevrilince*

*Nihayetsiz bir ova ađarttı benzimizi,
Yollar bir řerit gibi ufka bađladı bizi.
Gurbet beni muttasıl çekiyordu kendine,
Yol, hep yol, daima yol... Bitmiyor düzlük yine.*

Yalnızlık öyle bir noktaya geliyor ki âdetâ yoklukla eşdeğer oluyor. şair bu duygusunu şöyle anlatıyor:

*Ne civarda bir köy var, ne bir evin hayali,
Sonun ademdir diyor insana yolun hali.
Ara sıra geçiyor bir atlı , iki yayan,
Bozuk düzen taşların üstünde tıkırdayan
Tekerlekler yollara bir şeyler anlatıyor,
Uzun yollar bu sestem silkinerek yattıyor...
Kendimi kaptırarak tekerleđin sesine
Uzanmışım, kalmışım yaylının şiltesine.*

Böylece, şiir boyunca devam eden büyük dram, şiirin sonunda, Maraşlı şeyhoğlu'nun ölümüyle, trajediye dönüşecektir.

İşte bu noktada Reşat Nuri'yi hatırlamamak mümkün değil... Yazar Anadolu'ya duyduğu ilgiyi ve sevgiyi şöyle anlatıyor:

“Ben çokça gezerim.”

“Bazı saatlerce تنها bir istasyonda tren, yahut güneşle beraber uyumuş bir küçük kasabanın otelinde uyku beklerim. Fazla bir yağmur, yahut kar fırtınasında bir iki gün bir köyde kapanıp kalırsam arayıp soranım bulunmaz. Gün olur ki bomboş bir ovanın ortasında otomobil bozulur; şöför yoldan geçen kamyonlarda pompa, tel, meşin ve lâstik parçaları tedarik edip makine veya tekerleğini tamir edinceye kadar etrafta dolaşırım; yahut eski taşbasması Muhammediyelerdeki Cennet bağı resimlerini andıran cılız bir ağacın önüne otururum.” (Reşat Nuri Güntekin, Anadolu Notları, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul tarihsiz, s. 5).

İşte bu satırlarda da yalnızlık var. Yazarın yalnızlığı, Anadolu'nun yalnızlığı... Reşat Nuri şöyle devam ediyor:

“Bu saatlerde vakit öldürmek için icat ettiğim çarelerden biri de elime geçen bir kâğıt parçasına yollarda gördüğüm öteberiyi karmakarışık not etmektir.” (s. 5).

İşte Anadolu Notları...

İşte yalnızlık, ıssızlık ve terkedilmişlik duyguları...

Reşat Nuri bu notları yayınlamayı düşünür. Fakat bu seyahat yazılarında zaman ve yer belirtmediğini ilâve eder. Çünkü Anadolu'da her yer birbirine benzemektedir. Nereye gitseniz burayı daha önce gördüğünüz hissine kapılırsınız der. Fakat bu yerlerin iki farklı özelliği vardır. Bunlardan birincisi yalnızlık, gariplik, terkedilmişlik duygularıdır, ikincisi de Tanrı misafirine kucak açan insan sıcaklığı, dostluk ve kardeşlik duyguları... Yazar bunu da şöyle anlatır:

“Evet, bu uçsuz bucaksız yolda ne kadar ilerleseniz dönüp dolaşip hep aynı yere varacaksınız. Bu benzerlik bana bir yandan can sıkıntısına, ye'se benziyen bir yürek üzüntüsü verir. Fakat bir yandan da bu toprağın hiçbir köşesinde garip kalmıyacak, her gittiği yerde kendini hemen açılan ve ısınan bir kardeş kucagında bulacağından emin bir insan ferahlığı...” (s. 6).

.....

Altay Köyüne doğru yola çıktık. Minibüsle gidiyoruz. Yolumuzun üstünde Güney Köyü var. Tabii her halimizle dikkati çekiyoruz. Köylüler nereye gidiyorsunuz diye soruyorlar. Altay Köyüne gittiğimizi öğrenen köylüler sitem ediyorlar. Güney Köyünden birisi şöyle diyor:

-Yahu ne var bu köyde? Herkes oraya gidiyor? Bunlar Müslüman bile değil... At eti yiyorlar, içki içiyorlar...

Köylünün içki dediği kımız... Kazakların at eti yiyip kımız içmesi, Anadolu köylüsü tarafından Müslüman sayılmamalarına yetiyor. Halbuki Kazaklar çok dindarlar... Öyle ki beş vakit namazlarını, oruçlarını hiç ihmal etmemecesine... Fakat bizim Anadolu'nun garip köylüsü ne bilsin... At eti yiyor ya bir kalemde silip atıyor Müslüman değil diye...

Güney Köyünün sakinleri bize çok içerlediler. Niye elin yabarıyla ilgileniyoruz da kendi köylümüze ilgi göstermiyoruz diye... Zaten kısa bir süre önce Avrupa'dan birtakım araştırmacılar da gelmiş, bunların köyünü ziyaret etmişmiş... İşte şimdi de biz gidiyoruz... Elimizde teypler ve kasetlerle... Malzeme derlemeye... Yol üzerindeki Güney Köyüne uğramadan... Güney Köyü sakinlerini hesaba katmadan...

Bu konuşmalar içinde Altay Köyüne varmıştık. Köyün muhtarı Atayhan Bey bizi karşıladı, misafir etti. Atayhan Bey çok bilgili bir adamdı. Atayhan Beyin evinde Zeki Velidi'nin Umumî Türk Tarihine Giriş adlı kitabı vardı. İşin ilgi çekici yanı, kitabın kütüphane rafında olmamasıydı. Kitap, bir sehpanın üzerinde herhangi bir sayfası açık olarak duruyordu. Bu demektir ki bu kitap, herhangi bir günlük kitap gibi, hattâ günlük bir eşya gibi, ortada durmaktadır.

Böyle bir şeye çok şaşırılmışım. Çok da sevinmiş, gururlanmışım. Bu, Kazakların, ülkemize göç eden, tahsil imkânı bulamayan herhangi bir Kazak köylüsünün bile memleket meselelerinde, tarih konusunda ne kadar şuurlu olduğunu bir delil idi. Kazakların kültürlü olduğunu biliyordum ama hiç bu kadar somut bir şekilde şahit olmamışım.

Altay Köyünde iki üç gün kaldık. Bir hayli malzeme topladık. Köydeki Kazaklar teybe konuştular, anlattılar, dombıra çaldılar, şarkı söylediler. Hepsini kaydettik. Şerefimize ziyafetler düzenlendi. Kurutlar, bağırsaklar, beş parmaklar... Galiba hepsiyle, bütün Kazak kültürüyle ilk defa bu kadar yakından karşılaşıyordum. Yemeklerini tadıyor, müziklerini dinliyordum. Sevincimize, mutluluğumuza diyecek yoktu.

Altay Köyünde işimiz kalmamıştı. Tekrar yola koyulduk. Şimdi Salihli'ye gidiyorduk. Orası hiç olmazsa biraz daha bildiğimiz bir yerdi. Bican'ın çocukluğu orada geçmişti. İzmir'de otururlarken sık sık Salihli'ye gitmiş, Hasan Oraltay'ı, Ali Bek Hakim'i, Hamza Uçar'ı, yani Kazakların ileri gelenlerini yakından tanımıştı.

Hasan Oraltay orada yoktu, Almanya'daydı. Münih'te oturuyor ve Amerikanın Sesi radyosunun Kazak departmanında çalışıyordu. Ben de onları babam ve Atsız Amca vasıtasıyla gıyaben çok iyi biliyor ve tanıyordum. İşte şimdi tanışacaktım da... Dursun'la Cihat da aynı şekilde Kazakların bütün ileri gelenlerini biliyor ve tanıyorlardı.

Salihli'ye vardık. Ali Bek Hakim'in evine gittik. Tabiatıyla bizi bırakmadı. Ali Bek Hakim, asil bir Kazak Beyiydi. Mahallesine, sokağına, kasabasına gelen herhangi bir yabancı, onun misafiriydi. Biz bütün bunları biliyorduk. O varken başka yere gitmek ayıptı, ona hakaret sayılırdı.

Ali Bek Hakim'in torunlarını o zaman tanıdım. Hasan Oraltay'ın kardeşi Bilâl'in çocuklarıydılar. En büyükleri Meryem'di ve orta okula gidiyordu. Onun erkek kardeşi, Satuk'tan birkaç yaş büyüktü. Üçüncü kardeşleri Almıla ise daha çok küçüktü. Kazak âdetlerine göre ilk çocuk, dede tarafından büyütülürdü. Meryem'di bu... Akıllı, zeki, devamlı sorular soran, akıllıca fikirler beyan eden, canlı, güler yüzlü, ateş gibi bir çocuktu.

Yine Kazak yemekleri, yine tarih sohbetleri, hatıralar... Çok keyifliydik. Halimizden çok memnunduk. Sevincimize diyecek yoktu. Ve neredeyse bu günlerin bitmesini hiç istemiyorduk.

Hamza Uçar bize çok ilgi göstermiş, hararetle evine davet ediyordu. Bican'la önceden tanışıklıkları vardı ve samimiydiler. Gitmezsek gücenecekti. Ali Bek Hakim'le Hamza Uçar, aynı zamanda dünürdüler. Meryem'in annesi, Hamza Uçar'ın kızıydı. Fakat o yıllarda Ali Bek Hakim'le Hamza Uçar'ın araları bozulmuştu. Birbirleriyle konuşmuyor, görüşmüyorlardı. Ali Bek

Hakim'i kızdırmadan, gücendirmeden Hamza Uçar'ın evine nasıl gidecektik? Her ikisini de çok seviyorduk, darılmak istemiyorduk ama bu iş, başlı başına bir problemdi. Bu konuda epey üzüldüğümüzü hatırlıyorum.

Neticede Ali Bek Hakim razı olmuştu. Oradan ayrılıp Hamza Uçar'ın evine yerleştik. Tabii bu arada hem sohbetler oluyor, hem de Dursun, Cihat harıl harıl çalışıyorlar, Kazakların anlattıklarını teybe kaydediyorlardı.

Bir sabah uyandım. Vakit erkendi (sabahın altısı). Etrafıma bakındım. Bican odada yoktu. Yakınımızda bir balkon vardı. Bican'ı orada sandalyede oturuyor gördüm. Seslendim. O, bana hiç bakmıyordu. Yanına yaklaştım. Radyodan bir takım sesler geliyordu. Konuşmalar... Marşlar...Ve garip sesler...Ne var, ne oldu dedim. Yüzüme baktı, ağlıyordu. Kıbrıs'a çıkarma yaptık, dedi.

Yani savaş çıkmıştı. Cihat'la Dursun da uyanmışlardı. Konuşmaya başladık. Karmakarışık duygular içindeydik. Sevinç, heyecan, gözyaşı hepsi birbirine karışıyordu. Ortaya yeni bir durum çıkmıştı. İstanbul ve Ankara'da karartmalar yapılıyordu. Geceleri ışık yakılmıyordu. Şehirler arası yollarda da bu durum uygulanıyordu. Biz sevinçliydik. Çoktandır beklediğimiz Kıbrıs harekâtı nihayet gerçekleşmişti. Fakat bu yeni durum içinde, bizim ne yapmamız gerekiyordu? Ne olacaktı? Dönmeli miydik? Hamza Uçar'ın hanımı yeni duruma aldırıyordu. Ne de olsa savaşın içinden gelmiş insanlardı onlar...

-Ne oldu, burada kalın, korktunuz mu? Niçin gidiyorsunuz? diyordu.

Biz ise etrafımızdakilere duygularımızı tam olarak anlatamıyorduk. Korkmak mı? Belki korkabilirdik. Ama.. Hayır korkmamıştık. Fakat ortada bir başka durum vardı. Böyle bir durumda aile fertleri olarak birbirimizden ayrı kalmak istemiyorduk. Konuralp İstanbul'da annemlerin yanındaydı. Aklım orada kalıyordu. Zaten büyü bozulmuş, dikkatimiz dağılmıştı. Kendimizi malzeme toplama işine veremiyorduk. Aklımız Kıbrıs'ta, kulağımız radyodaydı.

Oturduk, konuştuk. Dönebilir miydik? Günümüz, iznimiz bitmemişti ama kâfi derecede malzeme toplamıştık. İznimizin bitmemesi bizi aldatmasındı. Bize kalsa Kazaklardan hiç ayrılmayacağız. Ama işte malzeme yeteri kadar toplanmış, üstelik çok yeni, çok olağanüstü bir durum çıkmış ortaya... Dönmemiz lâzım... Belki de erkekler askere çağrılacak. Dönelim mi? Dönelim... Bican, ben, Dursun İstanbul'a döndük. Cihat ise Ankara'ya gitti.

Topladığımız malzemelerden Bican bir makale çıkardı; Töre dergisinde yayımladı. Cihat ise geniş bir araştırma yaptı.

Böylece bizim o yaz Altay Köyüne ve Salihli'ye yaptığımız seyahat (Dursun, Cihat, Bican, ben ve Satuk'la beraber) hiç unutulmadı. 1974 Kıbrıs Harekâtı ile sonlanan tarihî ve anlamlı bir gezi, (nerdeyse bir macera) olarak kaldı. Unutulmayacak bir hatıra...